

Cenzurat

AZ ÚT

Folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára

Alapította:

XIX. ÉVFOLYAM

RÁVASZ LÁSZLÓ

1937. 1. SZÁM.

T A R T A L O M :

Az Ige Tükrében. Minden ezen fordul...
(Káli Dénes.)

Prédikáció-vázlatok. (I. L.)

A lelkigondozás lényege. (Hans Asmussen u.)

A legújabb Méliusz-tanulmányok. (Juhász I.)

Szeminárium.

A tanár és a tanító az egyházban. (I. L.)

Irodalom. Dr. Musnai László: A tud és ref. egyháza. — Barkó Julidanna: Buzgódság. (Nagy Géza.)

Folyóiratok Szemléje. Magyar paedagógia. 1936. 7—10. sz. (I. L.)

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK:

DR. IMRE LAJOS

DR. TAVASZY SÁNDOR

Felelős szerkesztő: DR. IMRE LAJOS

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Cluj, C. Victoriei 38. Ref. Theologia

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egész évre

120 Lei

Egyes szám ára . . .

12 Lei

Ravaszi László.

Hit és engedelmisség

Prédikációk, beszédek, cikkek, előadások. — Terjedelme 350 oldal.

Előjegyzési ára: 160 Lei.

Biblia-melléklet

Összeállította: Sipos Géza. A művet Maksay Albert és Nagy András theol. tanárok néztek át. Ez a 80 oldalos, sűrű betűvel nyomott „Biblia-melléklet”, mely különösen a lelkészek segítségéül szolgálhat, az Agenda kötött szövegein kívül kb. 200 bibliai személynév jelentését és előfordulási helyét, kb. 150 földrajzi hely és különösebb bibliai kifejezés magyarázatát, a bibliai mértékek, pénzek és időszámítás mai értelmét, teljes idő- és eseménytáblázatot és az Ó és Újszövetség könyveinek rövid magyarázatát tartalmazza. Ezenkívül összefoglaló beosztások (próféták, kül. zsoltárok, csodák, példázatok stb.) valamint a gyakrabban idézett Igék előfordulási helye (250 lókus) nevezetesebb alkalmakra és az egyházi év különféle ünnepeire vonatkozó alkalmas textusok gyűjteménye, végül kis apollógia van benne. Alakja olyan, hogy a rendes kiadásu *teljes Bibliába* be lehet tenni, esetleg ahhoz hozzá lehet köttetni. A Biblia-melléklet ára 40 lej. — A postai viteldíjat külön számítjuk fel. (Kb. 10 lej.)

Hazafelé

Imakönyv nők részére. Irta: Ravasz László. Ára 150 Lei.

Itt az Isten köztünk

Bibliaolvasó kalauz az 1937. év minden napjára.

Aranylánc.

Elmélkedések konfirmándusok számára.

Irta: Dr. Imre Lajos. Ára 15 Lei.

Egész ember

Irta: Ivar Saeter. Fordította: Szigethy Béla. — Ára: 30 Lei.

Zengjen hálaének

A VII-ik bővített kiadás tartalmazza a régi énekeken kívül a pályadíjat nyert IKE indulót, valamint 25 újabb éneket. Ára 10 L.

Diszitsük fel lakásunkat

művészies Călăţel-i diszítési bibliamondásos keményfából készült fali táblákkal. — Darabja 18 Lei.

Megrendelhetők az „Ifjú” kiadóhivatalában, Cluj, Ref. Theologia.

AZ ÚT

Folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára

ALAPITOTTA:

RAVASZ LÁSZLÓ

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK:

DR. IMRE LAJOS

DR. TAVASZY SÁNDOR

XIX. ÉVFOLYAM.

1937.

TARTALOMJEGYZÉK:

I. Az Ige tükrében.

Dávid Gyula : Menjetek be a szoros kapun	33
Dr. Horváth Jenő : Az Isten gyülekezetének	209
„ Hálából fakadt szolgálat	241
Káli Dénes : A beszéd bűne	273

II. Cikkék.

Asmussen H. I. L.: A lelkigondozás lényege	8
Bakó Béla : A tanítókról a tanítóknak	111
Barth Károly feleletei	77, 101, 125
Borbáth Dániel : A diakonia missziói oldala	226
Csefő Sándor : Hazánk ref. elemi és tanítóképzőintézeti oktatás- ügyének helyzetképe	141
Dávid Gyula : A ref. theol. tanítása az államról .	44, 69
„ A ker. ember az államban .	164
„ Az igehirdetés ellenőrzése	248
„ Prédikációvázlatok	89
Dósa Dániel : Prédikációvázlatok	121
Erdélyi Gyula : A gyermekmegfigyelés	197, 264
Gagy László : Boldogtalan nemzedék	233
Dr. Horváth Jenő : Az egyház és a szocialista nevelés	269
Dr. Illyés Géza : Zsinati emlékeinkből	97
Dr. Imre Lajos : Magyar nevelés, magyar műveltség. (Makkai Sándor könyve)	237
Dr. Imre Lajos : A lelkigondozás. (Asmussen H. könyve) .	107
„ A mai nevelés követelményei	115
„ A tanár és tanító az egyházban	24
„ A theol. V. évfolyama	202
„ Prédikációvázlatok	2, 153, 243
„ Vasárnapról vasárnapra. (Vásárhelyi János prédikációskönyve)	168

Juhász István: A legújabb Mélius-tanulmányok	. 15, 50
„ Cirillus Lukárisz pátriárka .	190, 216
Kiss Béla: Otto Rudolf	220
„ Az őszösvetség a vallástanításban	160
Kovács Lajos: A tudó védelme az iskolában	173
„ A szem védelme az iskolában	145
„ Hogyan köszönjenek el. isk. gyermekeink	61
Kozma Tibor: Az igehirdetés ténye és célja .	280
László Dezső: Az Isten Igéje és az egyház viszonya	289
„ Elkésett-e az egyház a soc. munkával?	129
Molnár Károly: Prédikációvázlatok	177
M. Nagy Ottó: A felső osztályos középisk. vallástankönyvek revíziója	57
M. Nagy Ottó: A kátétanítás. (Schieder könyve)	185
Nagy Zoltán: Prédikációvázlatok	275
Olajos László: Prédikációvázlatok	65
Orth Imre: A romániai baptista egyház	255
„ Prédikációvázlatok . . .	33
Palkó János: Fegyelmezés az iskolában	84
S. Nagy Béla: Prédikációvázlatok	211
S—s: A konfirmációi tanítás. (Seim. H. könyve ism.)	261

III. Irodalom.

Dr. Musnay László: Aiud és ref. egyháza. (Dr. Nagy Géza	30
Barkó Juliánna: Buzgóság. (Dr. Nagy Géza)	31
Zece ani de activitate. (I. L.) .	120
Magyar Paedagogia. (I. L.)	32

Minden azon fordul . . .

„Vajha így maradna az ő szívök . . . hogy jól legyen dolguk nekik és az ő gyermekeiknek mindörökké . . .“
(V. Mózes 5 : 28—29.)

Az igében Isten nyilatkozik önmaga felől. Azt a meglepő elvégzését hozza nyilvánosságra, hogy világát arra a tényre építette, hogy hányadán állanak a szívek belül. Teljes szívekkel intézi a történéseket, csodákat forral a szívek hevületénél. A világ s az élet nemcsak „látszik“ olyannak, amilyen a szívünk belül, hogy — mint a költészettel kapcsolatban említeni szokás — minden látásunk a szív belső állapotának visszatükrözése a dolgokon. Hanem a dolgok *valóban* úgy is alakulnak, a szívek lendülete után kanyarodnak. Ez már nem is a „szabályos“, hanem az egyetlen törvény. Isten úgy nyilatkozik, hogy Ő ehhez tartja magát.

És mi, balgák, még azt véltük, hogy Isten a szuronyokat számlálja, a számokat latolja, nagyothallóvá lett az ágyudörgéstől, érvre, jogra, igazságra nem hajt, csak a materiára. S íme, egész mindenhatóságát kész kiszolgáltatni annak, ami a szív és ami azt kitölti.

Minő kábulat: hogy mi az igazságot nem mertük eléggé önmagára bízni. Segíteni igyekeztünk neki. Pedig csak *egyellen és örök probléma van, a szívünk*. Van idő, tán ez a mostani az, melyben meg kell küzdeni érte. Most, amikor sugallatunk van, hogy engedjünk belőle, kissé hallgassunk az eszünkre, mert így az okosabb. Környékez a hajlam, hogy keményítsük meg, mert így tán teherbíróbb lesz. Sőt magával sodorhat a szívtelenség logikája is: mert ez fizeti ki magát inkább.

Mi feltettük magunkat Isten helyeslésének csorbítatlan érvényére. Igerhet-e valaki többet, jobbat Nála, aki a jövődőt a kezén hergeti ?

Káli Dénes.

Isten, mindenható Atya.

Zsolt. 93 : 1—2.

Hitvallásunk Istenről azt mondja, hogy ő mindenható Atya. Ez a bizonyágtétel ellentétbe állítja a mi hitünket mindazokéval, akik Istenről feületesen és könnyelműen beszélnek. Isten hatalma nem hasonlítható emberi hatalomhoz, Isten nem erősebb, hatalmasabb, mint az ember, hanem ő az egyedül erős, egyedül hatalmas, akivel szemben minden emberi hatalom nyomorult gyöngeség.

Azért mondja róla a szent ige: Uralkodik az Úr! Sokszor úgy látszik, mintha ez nem lenne igaz. Hiszen a világon a gonosz uralkodik, a bűn, a gyűlölség és emberi érdek. Nemcsak a világban, de a mi életünkben, a mi lelkünkben is erősebb a gonosz, mint a jó, inkább akarunk a saját érdekeinknek engedelmesskedni, mint Istennek. A gonosz úgylátszik, legyőzhetetlen hatalom, lebirhatatlan erő, ez az, amivel a világ feletti uralmat a kezében tartja.

Mégis nekünk tudni kell, hogy ez csak látszat. A mi félelünk, a mi rettegésünk mutatja így. Mert nekünk is az a hibánk, hogy a gonosz félre tud vezetni és meg tud félemlíteni bennünket. Pedig nem reá kell hallgatni, hanem Istenre, aki az ő Igéjében biztat minket: Uralkodik az Úr! Méltóságot öltözött fel, hatalmat övezett magára. Ezek a kifejezések arra emlékeztetnek, mikor egy uralkodó felveszi királyi hatalma jelvényeit, hogy úgy jelenjék meg felséges hatalmában és pompájában a nép előtt. Így jelenik meg Isten. Nemcsak megvan uralkodó felsége, de azt meg is akarja mutatni. Be akar ülni királyi székébe, hogy ítéletet mondjon a világ felett, amelynek királya öröktől fogva. Kiknek mutatja meg hatalmát? Ellenségeinek, a Sátánnak, hogy az rettegjen, a gonosznak, hogy az megsemmisüljön, a gyávának, a félénknek, hogy megszégyentüljenek és rettegjenek.

És gyermekeinek, hogy felismerjék őt. Mert ez a király, ez a felséges uralkodó, ez a félelmes Úr, aki megemésztő tűz, akinek a kezébe esni rettenetes dolog: nekünk Atyánk a Krisztusban. Mi ismerjük őt, mert ismerjük azt, aki így szól: Aki engem lát, látja az Atyát. A mindenható Atyát, az örökkévaló Urat, aki leszállott hozzánk és emberré lett, hogy magához öleljen ben-

műnket, aki Szent Fiában keresztet szenvedett, hogy mi megismer-
hesstük Őt őbenne, abban a szeretetben, amelyet nekünk adott.

Uralkodik az Úr! Ez a mi számunkra örömteljes izenet.
Uralkodik nemcsak ebben a világban — a bűnnek és gonosznak
ideig-óráig való léte van itt; uralkodik a mi életünkben, Ő a mi
Istenünk, mi gyermekei vagyunk, szenvedéseken, próbákon, halá-
lon át — semmi el nem szakíthat tőle. Velünk van. Szentlelkével
biztat és bátorít. S míg mások rettegve néznek a jövő elé, vagy
leborulva imádják a kísértőt, amely e világot kínálja nekik aján-
dékul, — mi arra nézünk, aki felséges hatalmában uralkodik e
földön és neki énekeljük: Állandó a te királyi széked eleitől
kezdve; örökiől fogva vagy te!

Isten a menny Ura.

Máté 6:9.

Hányszor elmondjuk ezeket azavakat, anélkül, hogy meggon-
dolnánk mit jelent. Ha az Úr imádsága ezen megszólítását azon-
ban összevetjük a Hiszekegy szavaival, egyszerre megvilágosodik
előttünk annak az értelme. Az, hogy mi olyan Atyához imádko-
zunk, aki a mennyben van, kapcsolatban van azzal, hogy azt
valljuk, hogy hiszünk Istenben, aki a mennynek teremtője.

Emlékezünk a teremtés történetéből, hogyan alkotta Isten az eget
és helyezt arra világító égitesteket, a napot, a holdat és a csilla-
gokat. Ha ma nézünk ezekre, csodálattal és áhíttal telik el lel-
künk, látva, milyen bölcsen és felségesen rendezte el Isten. Gon-
dolunk Dávid királyra, mikor pásztor korában a judeai nagy pusztaságon az egek csodái láttán felfakadt ajkán az ének: Mily cso-
dálatos a te neved nekünk, óh Felséges Úr, mi kegyes Istenünk!

Hogy Isten a mi Atyánk, teremtette az egeket, azt jelenti és
azt bizonyítja, hogy felséges hatalommal uralkodik a világminden-
ség felett. Uralma nemcsak erre a földre terjed ki, hanem min-
denre, ami csak létezik. A menny magában foglalja a teremtett vi-
lágot, a távoli csillagokat, azokkal a lényekkel, amelyek azokon lak-
hatnak. Minden az Urat vallja parancsolójának és nem lehet olyan
világa a mindenségnek, amelynek ne ő szabna törvényt. A vi-
lágot összetartó törvényei, a természeti élet minden szabálya az ő
erejéből és akaratából lett és neki ellent nem mondhat, engedel-
meskdik minden csillag annak az akaratnak, amely létrehozta:
Isten akaratának.

De mikor azt mondjuk: Mi Atyánk a mennyben, nem csak
arra gondolunk, aki teremtette az egeket. Arra gondolunk, akiről
Krisztus azt mondta, hogy a mi Atyánk a mennyből gondoskodik
rólunk, hogy ő az az Atya, aki néz reánk titkon és megfizet ne-
künk nyilván, aki az egek egeiből elküldötte értünk az ő Fiát. Az
a menny, ahol a mi Atyánk van, amelyről János apostol látta,
hogyan énekelnek az ő trónja körül magasztaló éneket a szentek
és idvezültek, akik közé nekünk is útát nyitott az ő Fia által.

Ha nem imádkozhatnánk így: Atyánk, ki a mennyben vagy,

ki az ének teremtője vagy, nem tudhatnánk, hogy ez az imádság örökre és elválaszthatatlanul odakapcsol az Atyához s örökre az övéivé tesz s biztosít arról, hogy mikor e földi gyarlóság honából eltávozunk, ő fogad keblére bennünket. Szavunk csatlakozik azok szavához, akik őt dicsérik örökké, mint az ének mondja: „Ha kivetközvé e testből idővel, állok trónod előtt koronázott fővel, tőle lesz énekemben az erő és méltóság, magasztalni téged, óh menyeyi valóság!” (23. ének.)

Isten a föld teremtője.

Zsolt. 115: 15 – 16.

Ebben az igében az egekben lakozó és az egész világ felett uralkodó Istennek az a tette van kiemelve, hogy nemcsak ő teremtette a földet, hanem ezt a megteremtett földet az embernek adta és az emberre bizta.

Hogy Isten teremtette a földet, ezt azért szükséges tudnunk és vallanunk, mert az emberi okoskodás és bölcselkedés néha mást tanít róla. Odáig ment az ember a maga vakmerő és oktalan bölcselkedésében, hogy azt állította, hogy a világ magától állott elő s hogy a föld önmagától lett ilyené, amilyen, csak hogy el ne kelljen ismerni Isten teremtésének csodáját, holott mindenki tudja, hogy saját magától semmi nem keletkezik e földön. Mert, ha a földet Isten teremtette, akkor abból az következik, hogy el kell ismerni, hogy minden ezé az Istené s mi magunk is engedelmessékedni vagyunk kötelesek Istennek. Az Isten Igéje számtalan helyen tesz bizonyosságot arról, hogy ennek a földnek ura és királya Isten és hogy ez a föld, a rajta lévőekkel együtt nem a saját dicsőségéről beszél, hanem Isten hatalmáról tesz bizonyosságot mindazok előtt, akik Istent ismerik és őt szeretik. Övé a föld és minden teljessége — ezt valljuk mi Istenről.

De az Ige azt is mondja: Isten az embernek adta a földet. Tudjuk, hogyan történt ez. Mikor megteremtette az embert, azt mondta nekik: „Hajtsátok uralmatok alá a földet!” A föld tehát nem úgy az emberé, hogy az ember megvásárolta Istentől, megvette aranyon vagy ezüstön, hiszen mit adhatna Istennek az ember. Nem úgy az emberé, hogy az ember elvette, mint egy gazdátlan, talált jószágot, hiszen nem gazdátlan; Isten tulajdona. Nem is úgy jutott hozzá, hogy meghódította, erőszakkal vette a birtokába, mert Istennel szemben erre képtelen. Úgy az övé, hogy ajándékba kapta Istentől. Sokszor, mikor erről elfelejtkezik, most is figyelmezteti erre. Rossz termés, súlyos csapások, földrengések és betegségek: egy-egy figyelmeztetés: ne gondold, hogy úgy bánsz a földdel, ahogy akarsz!

Mert az ember úgy bánat vele, mintha ő uralkodnék rajta. Most is úgy bánik. Visszaél a javaival, rosszra használja, irigyen meg akar fosztani másokat tőle, magának akarja az egészet lefoglalni, gyönyörködni akar benne, mint az evangéliumi gazdag. És erre jön Isten ítélete. A föld elvétetik az embertől, kevés lesz

a termése az emberek táplálására, nyomor, inség, éhség köszönt be a világba, mert nem úgy használják a földet, ahogy kell, nem úgy élnek annak javaival, nem uralkodnak rajta, hanem az uralkodik az emberen.

Akkor használjuk a föld javait igazán, ha elismerjük, hogy Isten a föld ura, aki kegyelemből adta azt nekünk. Ha megismerjük, hogy azért bizta reánk, mert gondoskodni akar rólunk, mert azt akarja, hogy e földi életünk alatt megélhessünk e világon s őtet szolgálhassuk. Csak az tudja igazán használni a földet, aki Isten kegyelmes gondviselését látja benne hozzánk szólani és áldja azt az atyai jóságot, mely Krisztusban gyermekeivé fogadott bennünket.

Isten igaz félelme.

I. Tim. 6; 6—8.

Az előbbi alkalmakkor azt láttuk, hogy Isten, aki az eget és a földet teremtette, a mi Atyánk, aki bennünket erre a földre helyezett s ezt a földet nekünk adta, hogy éljünk vele. Most ebben az igében arról van szó, hogyan kell nekünk Isten iránt viselkednünk, hogy úgy az ő hatalmát elismerjük és tiszteljük, mint megismerjük az ő atyai mivoltát is irántunk. Ez az ige három dolgot mond erről: Istenre nézve istenfélelemmel, a nekünk adott javakra nézve megelégedéssel kell viselkednünk, mint akiknek csak ideiglenesen adta Isten e világ javait.

Sokak előtt ez a szó: Istenfélelem különösnek tetszik. Azt mondják, hogy Istenre nem félelemmel, hanem szeretettel kell tekintenünk. Éhez képest nem is félnek Istentől, hanem sokszor semmibe veszik az ő akaratát. De az az ember, aki igazán ismeri Istent, mint Urat, mint azt, akinek mindenható szerelme szent Fiát adta érettünk, mint aki olyan hatalmas és kegyelmes, hogy minket bűnösöket magáévá tudott tenni, az Istenre csak szent félelemmel tekinthet. Úgy, mint akivel szemben mindig érezzük a mi tehetetlen és bűnös voltunkat, akivel szemben semmik vagyunk. Az Istennel való alkudozás, az ő akaratának semmibevevése azt mutatja, hogy aki ezt teszi, nem ismeri Istent, az így az ő nevének káromlása és lebecsülése is. Az igazi istenfélelem nem szavakban van, nem kegyeskedő szólamokban, hanem a lélek igazi meghódolásában Isten előtt s engedelmeskedésben neki.

Ha most azokra a javakra nézünk, amiket Isten nekünk adott, akkor az ige arra int, hogy ez az istenfélelem arra vezet, hogy a nekünk adott javakkal megelégedjünk. Hogyan van ez a kettő egymással kapcsolatban? Isten félelme és a javakkal való megelégedés? Úgy, hogy az igazi megelégedés, a kapott javak igazi használata abból származik, hogy Istent féljük. Tudjuk, hogy ő az életünk Ura s amit adott, azt úgy nézzük, mint reánk bízott dolgot, nem keveseljük, nem sokaljuk, nem zúgolódnunk, hanem elfogadjuk, mint az ő meghívását.

A megelégedésről sokat lehet mondani. Nemcsak anyagi ja-

vakra vonatkozik ez, hanem egyebekre is. Megelégedésre nemcsak pénzzel, földdel, amit adott, hanem a képességekkel, munkakörrel, a feladatokkal is. Nem zúgolódni, miért nem adott kevesebb kötelességet és több vagyont, kevesebb munkát s több földet. Aztán a megelégedés nemcsak azt kötelezi, akinek keveset adott, de azt is, aki sokat kapott, hogy ne a vagyongyűjtésre, mások vagyona megszerzésére törekedjen, hanem éljen azzal, ami az övé. A zúgolódó, sorsával elégedetlen ember átka magának és környezetének.

Egy kérdés merül itt fel, amiről szólni kell: azt jelenti-e ez, hogy az embernek nem szabad többre törekedni, javakban, kötelességekben? Igenis azt jelenti, ha ez a többre törekedés a saját hatalma és uralma növelésére és nem Istennek való nagyobb szolgálatra van. De megsokszorozni amink van, becsületes munkával, gyarapítani azt: Isten dicsőségére, kötelességünk. (Talentumok.)

Végül az a különös az igében, hogy ezt nyereségnek nevezi, mégis arról beszél, hogy nekünk semmink sincs, mert nem hoztunk a földre semmit s nem is viszünk el róla semmit. Pedig igaza van, mert ez az igazi nyereség, ezt meglátni s életünket e földön túl, az örökkévalóságban tekinteni. Az igazi nyereség úgy élni a földön, mintha semmink sem volna, s tudni, hogy mi Istené vagyunk, aki örök hazát készített nekünk.

A megátkozott világ.

I. Móz. 3: 14—19.

A teremtés történetéből látjuk, hogy felékesítette Isten a földet, milyen pompásnak és ragyogónak teremtette meg a világot s hogy állította be oda az embert. Az ember úgy élhetett volna Istennel, mint annak szeretett gyermeke, dicsőségben és boldogságban. Neki volt adva a föld, annak minden javai. És akkor jött a bűn. A bűn miatt az ember elvesztette a világot, elvesztette önmagát, elvesztette Istent. Ellenséggé és idegenné vált számára ez az otthon, a világ s ilyenné vált önmaga Istennel szemben. Istennek a bűn fölötti átka sujtotta az embert is, a világot is. Az ember élete a fáradságos munka élete lett, a világban idegenben van és a halál ítélete van rajta.

Ma is így van ez. A bűn az oka annak, hogy ez a világ ilyen, aminőnek ma látjuk. A bűn miatt van, hogy a világban katasztrófák és veszedelmek leselkednek az emberre, hogy a munka nem hozza meg a gyümölcsöt, hogy betegség és halál vár reánk életünk napjaiban, hogy a népek és egyének között ellenségeskedés dúl. A bűn arra igyekszik, hogy megsemmisítse a világot s az embert, hogy oda juttassa arra a halálra, amely ki van mondva a bűn felett s amely annak zsoldja.

Van-e szabadulás ebből? Lehet-e menekülni Isten haragjától? Meg lehet-e akadályozni, hogy beteljesedjen rajtunk, népünkön, a világon ez a szörnyű ítélet? El lehet-e fordítani Isten kárhoztató haragját rólunk?

Erre ember nem volt képes. Évezredekig érezte az ember az átok súlyát, nemcsak Isten prófétái, hanem a pogány népek is. Kiáltanak szabadulás után. A pogány népek babonás szokásai, különös vallásformái mind keresése a szabadító Istennek. De az ember nem tudta megtalálni a szabadulást. Az Isten gondoskodott róla. Próféái által jövendöltette azt, akiről a paradicsomban ígéretet adott, aki megtöri a kígyó fejét és megszabadítja a kárhozat rabjait. Ez, akiről Isten szól, akit Isten ígért: az ő Fia, a Szabadító Krisztus.

Mi nem úgy nézünk rá, mint a próféták az Ószövetségből, akik csak szóltak róla, de nem láthatták meg az ő eljövetelét. Mi úgy nézünk rá, mint akiknek földön való megjelenéséről szólnak az Írások, akinek szavai és megváltó halála nyilván van előttünk, aki eljött, földre szállt, mi közénk jött, hogy az átkot elhárítsa, a kárhozatból megszabadítsa.

A megátkozott világ áldott világ lehet övele, ha vele hordozzuk keresztjét, ha a földi élet gondjait és kérdéseit az ő kegyelmével tudjuk elviselni, útjait vele kézen fogva járjuk.

I. L.

I. A lelkigondozás Isten Igéjének az egyes ember számára való hirdetése.

1. A lelkigondozás embertől emberhez történik.

a) Megrövidíti az igehirdető és hallgató között levő azon távolságot, amely az igehirdetésben fennáll.

Lelkigondozás alatt nem azt az igehirdetést értjük, amely a gyülekezetben történik, hanem azt a *beszélgetést ember és ember között*, amelyben az egyesnek fejére olvassuk Isten izenetét. Bizonyára a gyülekezeti igehirdetés is a lelkek iránti gondviselést, mégis ebben meglehetősen nagy távolság van az igehirdető és hallgató között. Számba kell venni ezenkívül az igehirdető természetes szemérmességét, amely megtiltja, hogy valakit mások előtt leleplezzen, valamint azt az elzárkózottságot, amelyben minden ember akaratlanul is él. Mások csak részben tudják, hogy valóban ki vagyok, arról pedig, hogy ebben a pillanatban mit gondolok, senki sem tud, ha el nem mondom. Sőt magam sem tudom mindig, hogy valójában ki vagyok.

Innen van, hogy sokszor úgy tűnik fel, mintha az igehirdetés hiában, a levegőbe hangzott volna el. Nem fog semmit. Azok, akiket meg kellett volna ragadnia, úgy látszik, nincsenek ott. Azért olyan a prédikáció, mint egy háló. A jelenlevő gyülekezetre vetetik ki, de sok hallgató számára túlságosan tágasak a lyukak s ők kislátnak belőle.

Ha megtörténik, hogy a *predikációban* eltűnik a távolság az igehirdető és a hallgató között, ez már Isten munkája, aki a prédikációval valami olyant hajt végre, ami túlmegy az igehirdető képességén. Mert itt nem a tiszta emberi beszédről van szó. Ha egy prédikációról azt mondjuk, hogy az „érdekes“, akkor a hallgatók legtöbbször csak nézők gyanánt vannak jelen. Hogy passzív aktivitásban legyenek jelen, ezt csak Isten teheti.

Ezért van, hogy olyan sok hallgató kimenekül a hálóból. Könnyűbbé van számukra téve a menekülés. Csak az érdekesség szempontjából kell nézniök a dolgot s akkor, ha ott vannak, sincsenek valóban jelen.

Itt van a különbség a prédikáció és lelkigondozás között. Itt az érdekeshez való menekülés már nem olyan könnyű. Ha mene-

kül, ezt kénytelen bizonyos nyíltsággal tenni, amelyben már bizonyos rosszakarat kényszerűleg megnyilvánul. Ha hozzám a lelkipozó formájában szólnak, nem tagadhatom le, hogy rólam van szó.

A lelkipozó tehát megrövidíti a távolságot az ígértető és a hallgató között. Mint lelkipozó, nem vagyok kénytelen óvni a hallgatót a többiektől, szólhatok hozzá ott, ahol van. Mert a lelkipozásban a hallgatónak is beszélnie kell. S mivel kénytelen beszélni, el kell árulnia magát. Hallgatása pedig még jobban elárulja, mint beszéde, mert ez a hallgatás, amit a beszédre tanúsit, beszédesebb, mintha szólna.

b) A lelkipozás számára tehát vannak *bizonyos alapvondok*, amelyek mindenütt megtalálhatók, ahol lelkipozás történik. *A lelkipozás valódiságos beszélgetés, amely a lelkipozótól indul ki s amelyben a lelkipozónak kell méltósággal és tapintattal kezében tartania a vezetést.*

A beszélgetés akkor is a lelkipozótól indul ki, ha először az egyháztagot engedi beszélni. Ez esetben az egyháztag beszélgetést kezdő szavai a lelkipozóhoz intézett kérdést képeznek. Ez az eset leginkább csak akkor áll be, ha az egyháztag fel tudja tártani magát a lelkipozó előtt.

A beszélgetés kiinduló pontját a lelkipozó a beszélgetés céljának szemelőtt tartásával válassza meg. Lehetetlen a beszélgetést parttalanságban kezdeni, mert innen sohasem érjük el a partot. Az, hogy a beszélgetést a parttalanságban kezdték, a mult korszak szellemiségét jellemezte, amikor az ember magát a mindenség parttalan tengerén látta úszni s az volt a feladat, hogy az úszónak a parttalan mindenségben „irányt“ mutasson. Egyáltalán nem tartották aggodalmasnak, hogyha az illető nem érte el a partot. A végsőnek, az ideálnak a megközelítése volt az, amit megnyugtató dolognak láttak. Így állottak a dolgok az egyház jobboldali sorában is. Ha célban tovább is mentek, mint az Istenhez való közeledés gondolata, mégis hittek olyan „kapcsolópontokban“, amelyekből, mint Raimundus Lullus, az ember megszakítatlan vonalban halad Istenhez. S mivel így gondolkoztak, kielégítőnek ismertek el bármilyen megkezdését a beszélgetésnek. Ma ezt nem tehetjük többé. Ha a beszélgetés először gyöngéden és laposan kezdődik is, a lelkipásztor indítására egy ponton törésnek kell benne beállania. S ennél a törésnél újonnan kezdődik, amely kezdetet a lelkipásztor határoz meg.

Ha ehez a kiindulási ponthoz eljutott, a lelkipozó ne engedje ki a vezetést a kezéből. Inkább szakítsa félbe az egész beszélgetést, mintsem a vezetésről lemondjon. Ennek azért kell így történnie, mert ő itt nem magánember, hanem egy tisztséget visel itt. Lehet, hogy kemény dolog a másikat így „pórázon tartani“, de ez nem olyan szempont, amelyet tekintetbe kellene venni. A lényeges, amit egyedül kell tekintetbe venni az, hogy én a tisztség által, a hivatásom által egy megbízást kaptam, ami szerint igazodnom

kell. Annak, akihez én ezzel a megbízással jövök, komolyan kell ezt a megbízást vennie. Ha ezt nem teszi, azt is megveti, aki a megbízást adta.

Ha én, mint lelkigondozó, kiadom a vezetést a kezemből a beszélgetésben, hűtelen leszek az én Uramhoz, aki küldött. Ezt az aggodalmat meg kell éreznie annak, akivel szemben állok, különben az ügy elveszett. Az igazi lelkigondozásban mindig van valami tolatkodás. Hogyan lehetne másképen világos, hogy azzal vagyok megbízva, hogy egy igényt jelentsek be. A fellépésem méltósága meg kell, hogy feleljen az igény nagyságának. Nem valamit birtokba venni, vagy vezetni akarunk, hanem akarjuk az egész embert most és az örökkévalóságra. S ha így van, végezhetjük e a lelkigondozás munkáját játszva, vagy könnyedén?!

Valóban azt gondolom tehát, hogy a lelkigondozástól lényegileg elválaszthatatlan a *méltóság*. Volt idő, mikor a lelkigondozók gyakran szívesen viseltek egy méltóságot, amely nem a megbízásból, hanem a társadalmi állás tudatából fakadt. S ezért ez a méltóság könnyen épen ott vált hamissá, ahol legnehezebben lehet ezt a hamisságot elviselni: Az Isten által adott megbízásban ez a polgári állástudat hasznavehetetlenné vált. A lelkigondozóban azonban épen ennek a méltóságnak kell meglennie, ami a megbízásnak megfelel. Ezért kell könyörögni. Azért nem árt, ha ifjabb lelkigondozók lemondanak a társadalmi állás méltóságának külső jeleiről, hogy tudjanak magukra vigyázni.

Sokszor szemére vetik a lelkigondozónak, hogy „felülről“ kezeli az embereket. Ez ebben a formában téves. Még ha a lelkigondozó a legalázatosabb ember is, nem teheti, hogy a megbízásnak ne „felülről“ tegyen eleget. Milyen érdek vezethetné abban, hogy elhallgassa, hogy megbízása tényleg felülről jön s hogy ez a megbízás az egész embert hatalmas erővel foglalja le. Alázatos-sága nem vegyithető össze a megbízással. Ha megbízása magasságát a saját méltóságának tudja be, ezért számadásra vonja őt Isten, de senki sem ítélheti meg, hogy a lelkigondozó fenkölt, vagy felsőbbes. Ezért ne törődjék az ilyen vádakkal, hanem legyen alázatos és engedelmes az ő Ura iránt.

Nem mindegy azonban, hogy milyen *tapintattal* végzi a lelkigondozás munkáját. Ha neki kell is *vezetnie* minden körülmények között a beszélgetést, ez nem oldja fel azon kötelezettségeket alól, amik őt, mint embert és mint keresztyént kötelezik. Ez a tapintat a nevelés kérdése, de még inkább lelkiminőség dolga. Hogy mindenki vele együtt elesett bűnös és hogy mindezekért Krisztus meghalt és feltámadott, ez az igazi lelkigondozói tapintat forrása. Ez a tapintat sok áldozatot kíván, amit könnyen meglehet hozni. De jaj annak a lelkigondozónak, aki az engedelmességet áldozatul hozza a tapintatnak s vallásos lélekhalászat érdekében kibocsátja kezéből a lelkigondozó beszélgetés fonálát.

A lelkigondozásra nézve lényeges, hogy az *beszélgetés*. Ez alapjában megkülönbözteti a prédikációtól. A lelkigondozó és gyű-

lélekezetének tagja, akivel beszélget, egyformán szóhoz kell, hogy jussanak a lelkigondozásban.

Lényeges a lelkigondozásra nézve, hogy a gyülekezeti tag szóhoz jusson, hogy jó és rossz oldalaival megnyilatkozzék. Támadási felületté tegye magát. Szavaiban — ne megfogassék —, hanem *megbilincseltesék*. Ez nyílt és férfias dolog. A lelkigondozónak semmi érdeke sincs abban, mint pl. egy ügyésznek, vagy vádlónak, hogy a beszélgetőt hátról észrevehetetlen dolgokkal léprecsalja. Minél nyíltabb a beszélgetés, annál jobb.

Nem lehet szabályokat felállítani arra, hogy milyen mértékben vegyünk részt a beszélgetésben. Az egyháztag joga, hogy mindent, ami a szívében van, teljesen kitárjon. Ebben senkit sem szabad korlátozni még akkor sem, ha az a benyomásunk, hogy a sok beszéddel a menekülését akarja leplezni. A lélekeztetésre alapvető fontosságú az a felismerés, hogy lennie kell egy helynek, ahol mindent el lehet mondani és fel lehet tárni, amit másként nem mondhatna el az ember.* De fontos ez a lelkigondozás számára is. Mert a dolgok elbeszéléséből könnyen lehet *vallomás*. S így a lélekeztetés könnyen lehet lelkigondozás.

A lelkigondozás számára az a fontos, hogy a lelkigondozó is szóhoz jusson. El lehet gondolni olyan lelkigondozói tevékenységet, ahol a lelkigondozó részéről hangzik a beszéd túlnyomólag. De ez nem szabály és nem is szabad, hogy szabállyá legyen. Ha a lelkigondozó beszéde túlteng, lehet olyan eset, hogy a másik tudatosan visszahúzódik. Ilyenkor a lelkigondozónak kell döntenie, hogy nem legjobban-e, ha félbeszakítja a szavait. Viszont, lehetnek olyan emberek, akik, mint a száraz föld, úgy várnak az áldás ajándékára. Tudatosan, vagy nemtudatosan, de várakozó helyzetben vannak. Annyira a végén vannak erőiknek, hogy nem tudnak szólni. Ezekkel szemben a legnagyobb óvatossággal kell eljárni.

2. Ebben a helyzetben igehirdetés folyik :

) *A vitatkozással ellentétben itt minden intellektuális megokolás nélkül az Igét mondjuk, amellyel szemben jogosan csak a bűn és Sátán megokolhatatlan „megokolásait” lehetne érvényesíteni. Ez az alapvetőkülönbség a lelkigondozás és az ítélet között.*

Isten Igéjét csak hirdelve lehet mondani. Ezzel a lelkigondozói beszélgetést kiemeltük a vitatkozás talajáról. Mozoghat a lelkigondozói beszélgetés is a vitatkozás határán. Történhet benne egy elsiklás a vitatkozás felé, de vitatkozás formájában csak akkor végződhetik, ha a lelkigondozó a hűtlenség bűnébe esett s vesztésként hagyta ott a harcterét.

A vitatkozás tulajdonképpen abból áll, hogy *okokat és ellen-okokat* érvényesítünk egymással szemben. Ezért az igehirdetés nem lehet vitatkozás, sőt az minden vitatkozás vége. Mert az igehirdetésben az a jellegzetes, hogy a hirdetett igével szemben sem

* Asmussen különbséget tesz lélekeztetés (Seelenführung) és lelkigondozás (Seelensorge) között.

az okok, sem az ellenokok nem számítanak. Mert mik az okok? A vitaközösben az okok erősítések az értelem számára, ellenokok pedig intellektuális meggyöngítései annak, amit a másik mondott.

Azért a lelkigondozói beszélgetésben, mihelyt Isten ígését mondtuk, *csak egyetlen ok van*: Isten maga. Ezért kezdődnek így a prófétai beszédek: „Így szól az Úr!” Itt nincs szükség semmit megokolni. Úgy van, ahogy az Úr mondja, mert az Úr mondja. Ezért a másik fél által a beszélgetésben előhozott ellenokokat csak az első „állítás” ismétlésével vagy egy új, de tartalmilag ugyanazon „állítással” lehet „megerősíteni.” Aki engem a lelkigondozásban „Izráel megháborítójának” nevez, csak azt válaszolhatom neki, hogy ő maga az, aki megháborítja Izráelt. Nem állhat fenn olyan szükség, hogy ezt az „állítást” bizonyítsam. Ezért a másik fél azon állítását, hogy megtartotta a parancsolatokat gyermekégtől fogva, csak úgy lehet „megerősíteni”, hogy egy új parancsolatot fűz hozzá, amelyről első pillanatban közvetlenül látható, hogy nem tartotta meg és nem is akarja megtartani.

Ezért csak *egyetlenegy* „helyálló” ellenérv van az Isten hirdetett ígéjével szemben: A bűn és annak atyja az ördög. Ez az ellenok azonban megérdemli, hogy komolyan vegyük. Minden más ellenérv lényegtelen. De erre az egyetlen ellenérvre jellemző, hogy megokolhatatlan. Aki azt állítja, hogy meg tudja okolni, legtöbbször nem is látja világosan, hogy létezik. Vagy azok közé tartozik, akiket már az Újszövetség elítél, mert azt állították magukról, hogy ismerik a Sátán mélységeit.

Az igehirdetés ezen sajátossága — hogy t. i. csak akkor lesz igazán igehirdetés, ha számol az ördöggel és a bűn megokolhatatlanságával — az újkorban gyakran figyelmen kívül hagyatott. Azért lehetett az igehirdetés kérdését olyan könnyen a vitaközösbe bevonni, amelyben mindenféle immánens okokkal és ellenokokkal számoltak. Aki felismerte, hogy a bűn a megokolhatatlan s hogy nem testtel és vérrel van tusakodásunk, annak a számára az igehirdetés többet nem vitaközös tárgya.

Ez a megismerés óvja meg a lelkigondozót attól, hogy a bíró szerepét akarja játszani. A lelkigondozónak nem feladata, hogy a másikat földi értelemben meggyőzze. Mert a bűn mint istentelenség pl. nem lehet a meggyőzés, hanem az igehirdetés tárgya. Csak a Szentlélek tud meggyőzni erről. Ezen okból azt a tévútat, amelyre a lelkigondozás olyan könnyen rátér, mint súlyos tévedést kell megbélyegeznünk s a legnagyobb óvatossággal kerülünk kell: a lelkigondozás nem olyan vizsgálat, amely felmentő, vagy marasztaló ítélet kimondására törekszik. Az az objektive végrehajtott ítélet, amely Istentől származik, sokkal inkább kiindulópontja és előfeltétele az egész lelkigondozói tevékenységnek.

b) A Szentírás több példáját mutatja a lelkigondozó beszélgetésnek, amelyek a mondottakat megerősítik. Kiválasztom a követ-

kezőket: a bűnbeesés történetét, Kain testvérgyilkosságát és a Nikodémussal való beszélgetést.*

Isten nem az ön maga kedvéért kérdezi Ádámtól, hol van. Isten tudja, hol van Ádám. De úgy látszik, Ádám maga nem tudja, hol van, vagy hol kellene neki lennie. Azt várnánk, hogy Isten feleletet kényszerít ki tőle. De nem így van. Ádám értelmetlenül felel: „Hallottam a szavadat a kertben“... Gyakran hallotta Isten szavát — és mégsem félt. A felelete tehát rejtett. De a felelet okatlan is, tele támadási felületekkel. Egyáltalában nem tudja, milyen rosszul szolgálja ügyét ezzel a felelettel. Mert éppen ebben a pillanatban nem szabadott volna neki elárulnia, hogy tudatában van meztelenségének. Ezért hangzik Isten felelete az ellenkérdésben: Ki mondta neked, hogy meztelen vagy?! S ezzel a kérdéssel Ádámot visszaviszi Isten magához a dologhoz, mintha azt mondta volna: „Éppen ez az! Mi az oka, hogy nem tudod elviselni a jelenlételemet?! Előbb is meztelen voltál, mikor máskor beszéltem veled!”

Nézzük meg itt mindnyájan, hogyan jártunk volna el mi hasonló esetben Isten helyén. Milyen nagyszerű alkalmat mulasztott el itt szerintünk Isten! Ádám biztosnak látszott a maga dolgában! Istennek csak szorosabban kellett volna fognia s akkor Ádám teljes „beismerésre“ jutott volna! De Isten nem ezt tette. Megkiméli Ádámot az ítéletben teljes irgalmassággal a feleletadástól. Mert itt még nem az utolsó ítélet van, hanem az időben kimondott ítélet a bűn felett, amely máig Isten hosszútűrése alatt áll. Isten itt közben cselekszik. Ahelyett, hogy Ádámot bűnvallásra kényszerítené, maga mondja ki irgalmasan azokat a szavakat, amelyeket a jog kedvéért Ádámnak kellett volna kimondani: „Avagy talán ettől a fáról, melytől tiltottalak, hogy arról ne egyél?“ Most Ádámnak nem lett volna más hátra, mint hogy egyszerűen feleljen: „Igen“. De még most sem mondja ki ezt. Ravaszabb és gyávább, mint gondolhatnánk. Menekülni akar. Vádaskodni kezd s ez a vádaskodása esztelen, szemtelen és megvetésreméltó. Megosztja a vétket a jelenlevők között: „Az asszony, adott nekem. Te, Isten te adtad mellém az asszonyt. Én „csak“ ettem. Mi szemrehányás érhet engem?“

De Isten még mindig irgalommal teljes marad. Ádám vakmerőségét és kegyetlenségét hallgatással viszonozza. Még nem is álcázza le az Ádám eljárását. Sőt abbahagyja vele a tárgyalást anélkül, hogy maradéknélküli meggyőzéshez érkezett volna el a dolog.

Az Évával való tárgyalás még rövidebb: „Miért tetted ezt?“ „A kigyó álmított el engem, úgy evék!“ Mindig az örök-új védekezés. „Rászedtek.“ Mintha azzal kisebb lenne a magam vétkel! Mintha valaki kényszeríthetne engem, hogy rászedessem magam. Ebben a kérdésben és ebben a feleletben minden időkre világossá van téve, milyen lehetetlenség a bűnt megokolni. Minden kísérelt,

* Ezek közü helyszüke miatt csak az elsőt közöljük.

hogy a bűnt megokolni próbáljuk, megáll az ördögnél. Itt minden megértés megszűnik. Ennek a munkáját nem lehet megmagyarázni. Mert az a tény, hogy rászédett, semmit sem magyaráz meg.

Most azonban Isten maga lép támadásba. A kigyót nem is kérdezi. Isten között és a kigyó között nincs mit magyarázkodni. Azért a kigyó elleni átokszavak *közvetlenül* hangzanak el. De a kigyó feletti átok megfelel az emberhez intézett ígéretnek! Az emberben bennelevő, neki adott ellenségeskedés az ördöggel, az utolsó reménysugár. Ebbe az ellenségeskedésbe lép be az ember. Fia, míg a kigyó fejét széttapossa.

Ez ígéret alatt hirdettetik az ember számára a törvény. Bizonyos, hogy Ádám és Éva nem képesek állítani a hirdettett törvény egész horderejét. Ennek dacára az hirdettetik nekik. A házasság fájdalmai, a munka kényszere és átká és a halál hirdettetnek felfüggeszthetetlen törvény gyanánt. Ebből a hirdetésből hiányzik az a lélektani közvetítés, amit olyan szenvedélyesen kerestünk mi az igehirdetésben és lelkigondozásban. A lelkigondozás számára legfőbb jelentőségű dolog az, hogy abban Isten Igéjét kell szólnunk. Ez a kötelezettség felment bennünket azon megsemmisítő emberi lételtől, hogy annak, akivel beszélünk, a beszéd pillanatában annak tartalmát teljes horderejében meg kell értenie.

Hans Asmussen u.

Mutatvány Asmussen: Die Seelsorge c. munkájából, amelynek ismertetésére egy későbbi számunkban rátérünk.

A legújabb Méliusz-tanulmányok.

— *Méliusz Péter theológiájának ismertetése.** —

Ha egyházi életünkben van jelentősége annak, hogy századfordulók alkalmából emlékeztetünkbe idézzük egyházunk múltjának a nagyjait, akiken át Isten kijelentő akarata különösképen megvilágosodott sötétben tévelygő eleink előtt s ha Méliusz Pétert, Debrecen helvét hitű püspökét, kit kortársai „Péter pápának” gunyoltak s akit a mai egyházi köztudatunk „magyar Kálvin”-nak tisztel, Isten ilyen különösképpen kiválasztott és megáldott eszközeinek ismerjük — úgy születése négyszáz éves fordulójának a megünneplésére most kell gondolnunk, míg ez az 1936-os esztendő el nem telik. Méliusz Péter születésének az éve mai napig sincs végérvényesen megállapítva, hiszen az 1536-i évet, mint születése dátumát, első ízben egy XVIII. századvégi feljegyzés említi, ismeretlen forrás alapján — azonban a mai történeti kutatás mellett, ez a legvalószínűbb, az egyházi köztudatba ez kezd átmenni s Révész Imre szerint mindenestre biztosabban alap Méliusz centennáriumi megünnepléséhez, mint amilyen alapon 1929-ben Károlyi Gáspár születésének négyszáz éves fordulóját ünnepelte a magyar reformátusság.¹

Méliusz Péter múltbeli alakja felé, bár nem volt transzylvániai születésű s állandó munkamezeje sem itt volt, Transzylvánia reformátussága részéről mégis egyetemes erejű emléktűnnepe kellene induljon, mivel Méliusz harcai legnagyobb részében érettünk küzdött. Az unitarizmus eretneksége Transzylvániában ásta leginkább alá Krisztus egyházának az épületét a történeti Magyarországon s a Krisztus egyháza megépítéséért, Krisztus királysága minden területen való megvédelmezéséért buzgó Méliusznak itt kellett legnagyobb harcait megvívnia. Ez a rövid cikk csak egy kis része akar lenni annak a kegyeletes megemlékezésnek, mellyel református egyházunk egészének kell Méliusz felé fordulnia. Egységes képben igyekszem összefoglalni e cikk keretén belül azokat a vonásokat, amelyeket magyarországi egyháztörténetesek: Révész Imre és Soós Béla legutóbbi néhány év alatt megjelent tanulmányai Méliuszról kimutatnak. Szükségét látom ennek nemcsak

* E tanulmány a múlt évfolyamra iratott, de akkor kimaradt.

¹ „Igazság és Élet” 1935 november.

azért, mivel viszonyaink között nagyon nehéz hozzájutni a magyarországi református theologiai irodalom friss termékeihez, hanem azért is, mivel ezek a tanulmányok valóban hézagpótló munkát végeztek el. Református egyházunk kialakulásának, szervezkedésének belső rugói mind máig ismeretlenek voltak. Ezek a tanulmányok Méliusz *theológiai elemzését* adják s így kiegészítik azt a képet, mely eddig Pokoly feltárása alapján Méliusz egyházi harcáról (Az E. Református Egyház Története² I. kötet 101—139.) és Dr. Nagy Géza jellemrajza alapján Méliusz egyházépítő és szervező munkájáról („Kálvinista Jellemképek“ 16—28. old.) alakult ki mi bennünk. Méliusz egyházépítő munkáinak, problémáinak és apológiájának theologiai vizsgálata pedig nagy lépéssel visz előbbre református egyházunk kialakulása ama belső rugóinak a megismerése felé.²

1. Soós Béla tanulmánya időrendileg az első. „*Mellus Péter Szentháromságiana*“ a tanulmány címe. Alcíme: „Ádalék a magyar református theologiai gondolkodás kialakulásának történetéhez.“ (Theologiai Tanulmányok 10. szám. Debrecen, 1930. 55 lex. okt. lap.)

A tanulmány rámutat azokra a körülményekre, amelyek között Méliusz egyházépítő munkája folyt, theologiai állásfoglalása kialakult. 1560-ban összetűl Oláh Miklós elnöklete alatt magyarországi katolicizmus egyetemes gyűlése, mely a tridentinum szellemében igyekszik mereven körülbástyázni és újjászervezni a római egyházat. Ezzel egyidőben megy végbe a magyarországi lutheránizmus elkülönülése, oly következetesen, hogy többé még csak hitvitára sem hajlandók állani a szakramentáriusok vezetőivel. A két szervezkedés természetesen nemcsak egyházi tanuk pontos körülírásában állott, hanem abban is, hogy igyekeznek a kényszerítés minden eszközével minél több hívet és lekipáasztort megnyerni a maguk számára a svájci reformáció, a „magyar vallás“ táborából. Ezek között a támadások között kellett a megindult helvét szellemű reformáció épületét felemelni, az Úrvacsora kérdésének a svájci theologusok reformátori álláspontja szerint való megoldása után, a keresztyén hit, élet és egyház minden kérdését sorban egymás után ennek a reformációnak a szellemében megformulálni és míg a tisztázásnak és szervezésnek ez a belső folyamata még teljesen le sem zárult, már fel kellett venni a harcot Stancarus racionális krisztológiájának és az unitarizmusnak a belső támadásával szemben is. A magyar református egyház kialakulásának forrongó évtizede az 1560—70 közötti tíz év. E korszak minden eseménye: reformátori zsinatok, egyházi szervezkedés, a már kialakult pápista és lutheránus egyházakkal való harc és főleg az

² Ismertetésemből Révész Imre két Méliusszal kapcsolatos újabb tanulmányát: „*Szemponok a magyar „kálvinizmus“ eredetének vizsgálatához*“ Századok 1934 és „*Debrecen lelki válsága 1561—1571*“ 1936 — éppen azért hagyom el, mivel Méliusz theologijának a megismeréséhez újat nem nyújtanak.

egymás után fellépő eretnek tanokkal való küzdelem — mind Mélius személyéhez és lankadatlan munkája megismeréséhez vezetnek. Lehet-e csodálni, hogy ilyen körülmények között a fiatalon munkába állott egyházszerző püspök nem ér rá, hogy theologiai tanításait befejezett és elmélyített rendszerré dolgozza fel? Ha theologiját keressük, úgy csak prédikációiban, bibliai kommentárjaiban, rendszertelen hitvallási műveiben és vitaírataiban szétosztott apologetikus élű egyes tanításokat kapunk. Méliusz theologiai megismerése éppen azért nem egy kész rendszer megismeréséhez vezet, hanem egy építő, szervező és vitázó reformátor munka és harci eszközeinek a megismerését és elemzését teszi szükségessé.

Harcainak és vitáinak az átnézete arról győzi meg, hogy a Szentháromság bibliai igazának és egyházi formulázásának a védelméért kellett legtöbbször síkra szállnia s más tanvitáinak is az alapja nagyon sokszor a Szentháromságtan. Méliusz Szentháromságtanának az ismertetése így keretet ad más theologiai tanításainak az ismertetéséhez is. Szentháromságtanát Soós Béla a következőkben foglalja össze: „Méliusz a Szentháromságról általában azt tartja, hogy egy állatú, három személyű, megkülönböztetést ugyan eltűrő, de szétválasztást meg nem engedő lelki hatalom létezését bizonyítja az Ószövetségből nyelvi tényekre és kissé önkényes biblia-szemléletre támaszkodva; bizonyítja azután az Újszövetségből. — Az ószövetségi bizonyítás tekintetében olyan messze megy el, hogy nemcsak az „Elohim“ név három szótagjában látja benne a Szentháromság bizonyosságát, hanem az Isten héber nevét kitevő szógyökben — a Jah-ban is, ahol a Jód az Atyát, a Hé a Fiút és Hé-ben levő pont, a mappig a Szentlelket jelöli. (Soós Béla 13. old.). Nem csoda, ha ilyen és ehhez hasonló erőltetett ószövetségi bizonyítékokkal Méliusz sok esekben csak antitrinitárius ellenfeleit juttatta újabb érvekhez, akik azután alaposan ki is használták Méliusz exegetikai botlásait.³ Méliusz egyébként a Szentháromság bibliai alapon való bizonyítását nem hagyja el a katolikusokkal szemben sem, akik pedig határozottan vallják, hogy a Szentháromság tana nem annyira a Bibliában, mint inkább az egyházi hagyományban nyeri megalapozását. A Szentháromság tanát bőven igyekszik példákkal megvilágítani, amelyeket főként Szegeditől és Bullingertől vesz. Ezek is illusztrálják felfogását, mely szerint a három isteni személy egy elválaszthatatlan, ám az emberekre való tekintettel megkülönböztethető egymástól. A megkülönböztetés alapja:

a) A személyes tulajdonságok (hypostasis) — ez a megkülönböztetés inkább elméleti.

b) A tiszt alapján való megkülönböztetés: Az Atya tiszte a szülés, a Fiúé a születés, a Szentléleké a kettejüktől öröktől fogva való származás. Ennek a tételnek gyakorlati jelentősége van: „az emberre nézve a tiszt választja meg a személyeket.“ A háromság

³ Lásd Dr. Nagy Géza i. m. 23.

nem bontja meg az egységet, de viszont nem engedi a két származott személy letagadását. Az istenség mibenléte valójában emberi elmét meghaladó titok.

A következőkben a tanulmány Méliusznak az egyes isteni személyekről való tanítását foglalja össze.

Az Atya Istenről szóló tanításon belül különösen részletesen foglalkozik a mindenható Isten predestinatív akaratával, a predestináció kérdésével és ezzel kapcsolatban a bűn és a bűn lehetősége kérdésével. Kiemeli, hogy Méliusznak az Atya Istenről szóló tanításaiból különös módon hiányzik az Isten Atya voltának közvetlen, mondjuk gyermeki megvallása — olyan vonás, mely pedig Méliusz mestereinek Melanchtonnak és Brenznek a theológiájában még jelentős elem.

A Fiúról szóló tanításból három kérdést emel ki:

a) Jézus Krisztus két természetének a kérdését, melyet főképpen Stancarusszal kapcsolatosan kellett védelmeznie.

b) Krisztusnak az Úrvacsorában való jelenléte kérdését és

c) Krisztus feltámadásának a kérdését.

Megjegyzi, hogy amint az Atya Istenről való tanításának vannak hiányos pontjai, ugyanúgy krisztológiájának is, amelyből a történeti Krisztus: földönjárása, tanítása, csodái — teljesen hiányzik.

A Szentlélekről való tanítás keretén belül Méliusznak a Szentlélek istenségéről, különálló személyes mivoltáról szóló elszórt megjegyzéseit gyűjti össze. E cikk keretén belül a Soós Béla által bővebben tárgyalt predestináció, Krisztus két természete és az Úrvacsora kérdéseit még lesz alkalmam bővebben kifejteni, ezért itt elhagyom. Soós Béla tanulmánya azért jelentős, mivel az első kísérlet Méliusz theologiai megismerésére. A szerző kitűzött célját el is éri: egységes képből foglalja össze Méliusz dogmatikai tanításait, sőt ezen túl is megy, amikor helyenként nemcsak ismertetést ad, hanem Méliusz tanításait összehasonlítja mestereinek: Szegedi Kiss Istvánnak, Melanchtonnak és Brenznek a theológiájával. Mindenképpen hasznos munkát végzett, melyet Révész Imre kétségtelenül felhasználhatott Soós Béla tanulmánya után néhány évvel megjelent kritikai szempontú, kétségtelenül részletesebb és mélyebb Méliusz-tanulmányainak az elkészítésében.

2. Révész Imre: „A debreceni-egervölgyi hitvallás és a tridentinum.” Budapest. A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság kiadása — 1934. 46 oldal.

A debreceni-egervölgyi hitvallás, a magyar reformációnak a legnagyobb terjedelmű és legrendszeretlenebb hitvallási terméke Méliusz Péter, Szegedi Gergely és Czeglédi György előszavaival jelent meg. Révész Imre azonban a két utóbbit csak segítőtársnak véli, a tulajdonképpeni szerző, Méliusz mellett s így a hitvallás-előállási körülményeinek az ismertetésén túl, a hitvallás elemzésével kapcsolatban Méliusz theologizálásának a jellegére, egyik sajátos vonására von le következtetéseket. Méliusz theologiai gon-

dolgozásának és írásmódjának ez a sajátos vonása a „*tradicionalizmus*.”

A hitvallásban ez a vonás úgy jelentkezik, hogy a legtöbb hittani tétel végére odailleszti Méliusz ezt a kísértő megjegyzést: „omnes Patres sic docent”. Az atyákat azonban nemcsak így általában emlegeti, hanem sok alkalommal névszerint is felsorolja őket s a felsorolásba beveszi még Petrus Lombardust is, a középkori skolasztika atyját. Gyakran hivatkozik zsinati végzésekre és pedig nemcsak az ó egyházi zsinatokra, hanem középkori latin zsinatokra, mint amilyenek például a sűrűn említett 416-i milevai és az 529 i orangei zsinatok s ezekre méltán hivatkozhatott is, mivel a pelágiánizmus ellen küzdve, e zsinatok Augustinus szellemében tanítottak a megigazulásról. Az atyákra és zsinatokra való hivatkozásban odáig megy el Méliusz, hogy a hitvallásban mintegy husszor idézi a Tridentinumot is.

Méliusz tradicionálizmusa egy, már a reformátoroknál észlelhető törekvés túlhajtása. Már az első reformátorok vallották azt, hogy tanításuk nem egy a Szentírásba újabban belemagyarázott tan, hanem mindig megvolt az igaz katolikus hagyományban, a józanabb és hívőbb theologusok tanításában az egész ó és középkoron át. Innen, ebből az alapelvből indul ki a reformátorok s első sorban Kálvin mélyretekintő patrisztikai átértékelése. Ez az elv és törekvés azonban a második reformatori nemzedékben, Révész szava szerint: a reformáció epigon nemzedékében már dogmává lett. Ennek a második reformatori nemzedéknek a tagja Méliusz is — Révész a magyar református theologusok közül még Szegedi Kis Istvánt, a külföldiek közül pedig főként Musculust, Aretiust, Laskit, Hyperiust, Martyrt, Vermigli Pétert számítja ide, amint az egy másik cikke egyik jegyzetéből látszik.

Méliusznál tehát folytonosan és sokszor túltengő módon szerepel az atyákra való hivatkozás. S e sok hivatkozás theologizálásának egy másik vonását is — helyesebben fogyatékoságát is elárulja. Amilyen alaposan tájékozott a Szentírásban — épp olyan tájékozatlan és felületes az atyák irataiban, zsinati végzésekben való jártassága. Ritka az olyan idézet nála, ahol a mű nevét, kötet és oldalszámát megjelölné s még ahol ezt meg is teszi, még ott is rendesen hibás az idézete: nem arról van szó az idézetben, ami mellett azt felhozta. Ezzel magyarázza meg Révész azt is, hogy hogyan hivatkozhatik a D. E. H. ban a tridentinumra, amelynek a tanításai homlokegyenest szemben állanak a hitvallás református tanával. Csakis úgy történhetett meg, hogy Méliusz hallott a tridentini zsinatról, de határozatait nem ismerte s felületességében ennek az egyetemesnek hirdetett zsinatnak a végzéseit is a saját „evangéliumi katolikus” (tehát nem római katolikus) álláspontja mellett akarta felvonultatni.

3—4. Révész Imre: Méliusz és Kálvin.

1. fele megjelent: „Kálvin és kálvinizmus” című gyűjteményes műben. Debrecen sz. királyi város és a Tiszántúli Református

Egyházkerület Könyvnyomda vállalatának kiadásában 1936. 295—340. oldal.

II. fele megjelent: 'az „E. Múzeum“ Cluj. 1936 évfolyam 4—9. számában 113—158. oldal.

Révész Imrének két részre osztottan megjelent tanulmánya az egész magyar református egyháztörténeti irodalom egyik legkiválóbb darabja. Méltatása e sorok írójánál érdemesebb theologus-történészt illet. Kitűzött célunknak megfelelően e cikk keretén belül azokat az eredményeket, ténymegállapításokat akarjuk összeszedni, amelyekkel Révész Imre tanulmánya közelebb vitt Méliusz theologiai megismeréséhez.

A tanulmány alapvető szempontja Méliusz theologijának a részletezett (precíz) megismerésére kötelez, ezentúl azonban megadja Méliusz theologijának bizonyos távlatból való vizsgálatának a lehetőségét és az értékelő leméréséhez szükséges mértékegységet is. Méliusz és Kálvin összehasonlítása nemcsak annyi, mint két majdnem kortárs összehasonlítása. Nem mindegy az, ha Méliuszt Szegedi Kis Istvánnal, Melanchtonnal, Bullingerrel, Musculus-szal vagy Kálvinnal hasonlítom össze. Kálvin theologijája — Révész Imre egy kisebb cikkének a hasonlata szerint — egyetlen nagy mutatóújj, mely szinte *csak* az Isten Igéjére utal. Ez a theologia a „sola fides, sola gratia, sola gloria“ theologijája. Ez a theologia a reformáció alkotásai között a legtökéletesebb logikai-fogalmi kifejezése Isten önmagáról szóló Kijelentésének, mely az Ő Igéjében szól az Ige által ébresztett hithez. És végül ez a theologia, amelyben a történeti református-kálvinista egyház a maga hitének legteljesebb kifejezését ismerte fel s amely theologijának a logikai tisztázásán épülnek fel ennek az egyháznak az általános elfogadott hitvallásai: a Heidelbergi Káté elsősorban, de a II. Helvét Hitvallás is. Méliusz theologijának a Kálvin theologijával való egybevetése tehát tulajdonképpen annak a vizsgálatát jelenti, hogy a magyar református egyház alapjait lerakó reformátor Méliusz képviselte-e és vallotta-e a maga munkájában olyan theologiai éleslátással, következetességgel és minden emberi szempontot megvető merészséggel az Isten ügyét, amilyennel azt Kálvin tette — az a Kálvin, akivel egynek tudta magát hitben, egyházban, theologijában Méliusz is.

Súlyos kérdés. A Révész fejtegetéseiből előtűnő válasz lényege a következő: Méliusz és Kálvin szellemben, célban, alapmeggyőződésben, a végső elvek érvényesítésében mindenben megegyeznek — bár Méliusz nem állott a Kálvin hatása alatt, nem a nyomában, mint inkább vele párhuzamos úton járt, bár a részletekben és az elrendezésben van köztük különbség és bár az azonos reformátori elvek következetes érvényesítése tekintetében Méliusz elmarad Kálvintól. E legutóbbi tételt Révész Imre így egyetemes érvényűen nem mondja ki, de a részlet-eredmények erre a megállapításra vezetnek. Révész maga, tanulmánya bevezetésében a következőkben foglalja össze a Méliusz és Kálvin összehasonlító-

sából előálló kérdésre adott válaszát: „Méliusz Péternek nem szolgál kisebbítésére, ha azt kell róla bizonyítva látnunk, hogy nem állott elhatározó theologiai befolyása alatt a nála körülbelül egy negyedszázaddal idősebb genfi reformátornak, akinek működését és írásait közelebbről pontosan meg nem határozható módon, de igen kevésbé ismerte. A debreceni nagy püspök egyéniségében és munkásságában épp az az egyik legfőlemelőbb és legmegnyugtatóbb vonás, hogy a Kálvintól és a kálvini theológiától való egyenes befolyásoltság nélkül is századokra szóló, erős alapot tudott vetni a színmagyarország életében az Evangélium szerint reformált egyháznak — s ez az alap természetesen nemcsak nem zárta ki, de megkívánta és lehetővé tette, hogy a ráemelendő épület kálvini stílusban és kálvini költőanyaggal építtessék tovább. Hogy ez mind a mai napig nem történt meg teljes mértékben: abban nem Méliusz és nem is az ő kora a hibás“.

Az 1560—70-es évtized theologiai hadállásai a predestináció, az Úrvacsora, Stancarustana és a Szentháromság kérdései körül csoportosulnak, Méliusz theológiájának is ezek a kérdések a sarkpontjai — Kálvinnal való egybevetése elsősorban e négy kérdésre adott válaszában az összehasonlító — kritikai vizsgálatát teszi szükségessé.

(Folytatjuk.)

Juhász István.

A megtárgyalandó kérdés: az *újjászületés*. ¹Vezető kérdések: Mit találunk a Szentírásban az újjászületésről? (Pl. Ki, hogyan viszi végbe?) Olvasandó: Máté 19:28. v. János 3:1–21. v. Gal. 6:15. v. Jak. 1:18. v. stb.

Milyen kifejezéseket használ még a Szentírás az újjászületés jelölésére? (Pl. felülről, Lélektől születés, megelevenítés, új életre feltámadás, új szív megnyerése stb.) Olvasandó V. Móz. 30:6. v. Zsolt. 51:12. v. Ezék. 36:25–27. v. II. Kor. 4:16. v. Eféz. 2:5., 10., 15. v. Kol. Kol. 3:9–10. v. Mi a különbség e kifejezések között?

Mit olvasunk a Szentírásban az újjászülettekről? (Pl. mit tesznek? Kik tartoznak az újjászülettek közé? Kik Isten gyermekei? Mit jelent ez a kifejezés: a teremtmények zaengéje?) Olvasandó bibliai részek: János 1:12–13. v. Római levél 6. és 8. része. II. Kor. 5:15–17. v. Gal 2:20. v. Eféz. 2:10., 5:30. v. Fil. 3:3. v. Kol. 2:11. v. Titus 3:5–7. v. Jakab 1:18. v. I. Pét. 1:23. v. II. Pét. 1:4. v. I. Ján. 2:29., 3:9., 4:7., 16., 5:1–5., 18. v.

Milyen kapcsolat van az újjászületés és a keresztség között? (V. Móz. 30:6. v. Róm. 2:29., 6:4. v. Kol. 2:11–13. v. Titus 3:5. v.) Az újjászületés és megtérés, valamint megigazítás viszonya. (János 3:3. v. Titus 3:5–7. v.) Milyen kapcsolat áll fenn a reménység, az utolsó dolgok és az újjászületés közt? (Éz. 65:17., 66:22. v. Máté 19:28. v. II. Kor. 3:18. v. I. Pét. 1:3. s köv. v. Jel. 21:1., 5. v.)

* Múlt évfolyamunkban kezdtük meg a szemináriumi feldolgozásra szánt kérdések közlését. Bár munkálat nem érkezett be, mégis folytatjuk abban a tudatban, hogy vannak olvasóink között, akik ezt a segítséget igénybe veszik. A témát úgy választottuk meg, hogy annak tanulmányozásának a lelkipásztorok is hasznát vegyék, de használhassák azt arra is, hogy a vezetésük alatt levő egyesületekben erről tanulmányt vezessenek. Elsősorban a lelkipásztoroknak fontos ez a munka, mert igehirdetésük és pásztori munkájuk végzéséhez szükséges a keresztyén élet kérdéseivel tisztában lenniük. Ezért ismét felhasználjuk az alkalmat arra, hogy kérjük lelkésztestvéreinket, akár magánosan, akár csoportokban, akár a lelkészértekezleteikben használják fel a tanulmányi segítséget. Nagyon szívesen vennők azt is, ha kérdéseiket, amelyek őket érdeklik, beküldnék, hogy további szemináriumi munkáink előkészítésénél arra tekintettel lehessünk.

Szerk.

Mit tartalmaznak hitvallásaink (Heidelbergi Káté, II. Helvét Hitvallás, esetleg Debreceni—Egervölgyi hitvallás stb.) az újjászületésről? Mi a reformátorok felfogása? (Kálvin: A keresztyén vallás rendszere c. műve elsősorban.)

Melyek azok a felfogások az újjászületésről, melyek a Szentírással ellentétben állanak, vagy attól eltérők? (Pl. általános megújulás, az újjászületés, mint lelkifejlődés, az újjászületés megszabható módja stb.) Az egyházi élet és munka milyen területein találkozunk leginkább az újjászületéssel kapcsolatos kérdésekkel?

Munkálatok bektüldési határideje: a lap kézhezvételétől számított 3 hét. Cím: Az Út szerkesztősége (Cluj, C. M. Foch 38. Ref. Theologia). A felhasználható könyvek megtalálhatók az előző kérdésnél Az Út 1936 okt. számában.

A tanár és a tanító az egyházban.

E fejtegetések keretében azzal a kérdéssel kell foglalkoznunk, hogy a tanár és tanító munkája hogyan illeszkedik bele az egyház egész munkájába s ennél fogva helyzetük milyen kell, hogy legyen az egyház munkásai és tagjai között. Két dolog teszi fontossá ezt a kérdést. Az egyik, magának a munkának az oldaláról, az, hogy mind elevebb szükség áll fenn az egyházra nézve abban, hogy tisztázza és megállapítsa a maga egyes feladatainak az egyház lényegére és igehirdetői egyetlen hivatására való vonatkozását. Minél világosabban látjuk, hogy az egyháznak ez, az Ige szolgálata, az egyetlen igazi hivatása a világban, annál világosabban kell látni azt is, hogy ennek a feltétele alatt milyen köre és jelentősége van mindazoknak a munkáknak, amelyeket az egyház végez. A másik, ami az e kérdéssel való foglalkozást szükségessé teszi, azokra vonatkozólag áll fenn, akik a tanítás és a nevelés munkáját egy bizonyos körben, az iskolai munka körében az egyházban végzik. Látni kell itt, milyen helyet kell nekik az egyházban, nem mint társadalmi közösségben, hanem mint keresztyén egyházi közösségben elfoglalniok.

E kérdésnek mai tisztázatlanságát mutatja úgy a munkának, mint a munkát végző munkások helyzetének tisztázatlansága. Attól a felfogástól kezdve, amely az egyház létét teljesen az iskolától tette függővé, addig, amely az iskolai tanítás munkáját hajlandó volt valami mellékes jelentőségűnek tekinteni az egyház életében, egész sora váltakozik a saját maguk részéről is, hol úgy tekintette, mint akik egy alacsonyabbrendű feladat betöltői az egyházban, hol pedig úgy, mint akik valami, az egyház sajátos körén túleső, más társadalmi közösség körébe tartozó feladatot végeznek s így az egyháznak csak bizonyos mellékes szempont szerint alkalmazottjai, szintén egész sora a véleményeknek állt fenn. Talán nem csalódunk, ha azt állítjuk, hogy egyrészt az a félig idegenkedő helyzet, amelyben sokszor a tanítással foglalkozó hivatalosai az egyháznak az egyházzal voltak, másrészt az a sokszor egészen idegen viszony, ami a lelkész és tanító között fennállott, e kérdés tisztázatlanságának a következménye. A kérdés tisztázásától, vagy legalább is abban való világosabb látástól, tehát úgy a tanítói és tanári munkának az egyház életébe való mélyebb bekapcsolódását, mint maguknak e munkásoknak is az egyház munkásai közötti helyzete világosabb meglátásának lehetőségét reméljük.

Az egyházban a tanító tisztségre nézve már az Újszövetség azon helyén találunk utalást, amelyre Kálvin hivatkozott akkor, mikor arról beszélt, hogy milyen tisztségek vannak az egyházban, (Eféz. 4:11) ahol az van, hogy az Úr adott némelyeket pásztorokul és doktorokul a Krisztus testének építésére. Lehet ennek a bibliai helynek a magyarázatában talán azt is vitatni, hogy itt nem két külön tisztségről, azaz két különálló munkakörrel van szó s hogy a „poimenas kai didaskalous“ csak ugyanazon munkakör két egymást kiegészítő feladatára, a lelkek pásztorolására és a szent tudomány tanítására utal s így erre nem lehet külön lelkipásztori és külön tanítói hivatás gondolatát felépíteni. Bizonyos, hogy a Kálvin magyarázata más, mert úgy a Kommentárjában, mint az Intitúcióban külön meg is indokolja, hogy e két, ugyanazon Úr által adott és egy célra, „a szentek tökéletesbítésére“ adott hivatást miért tartja különválasztandónak egymástól. Ez a kérdés azért fontos, mert az előbbi magyarázat alapján a két munkakör tulajdonképpen ugyanaz, csak két olyan feladat, mint a lelkésznel pl. az igehirdetés és lelki gondozás. Ebben az esetben ebből az következik, hogy a tanítás nem tartozik szorosan az egyház feladatához, hanem valami olyan vállalt kötelezettség, aminek a végzői tehát csak egy külső munka végzői az egyházban.

Szerintünk Kálvin helyes nyomon járt, mikor ezt a magyarázatot nem fogadta el, s mint látni fogjuk, a reformáció sohasem is fogadta el. Kálvin a Kommentárjában, mikor ezt a részt magyarázza, először szükségesnek látja foglalkozni azzal, hogy miért vannak ezek a munkakörök itt felsorolva? Azért, azt mondja, „mert ezzel a tagoknak arra a különféleségére utal, amelyből az egész test épsége kialakul, hogy így kizárja úgy a versengést és irigységet, mint a dicsvágyat. Mert ez az, ami az ajándékok helyes használatát megrontja... Figyelmeztet tehát, hogy mindenkinek adott valami, nem azért, hogy a magáénak tartsa amit kapott, hanem, hogy mindent közösségben használjon fel.“ A pásztorok és doktorok megbízásának különbségéről ugyancsak a Kommentárjában ezt mondja: „Doctorok és pásztorok alatt sokan egy tisztséget (officium) gondolnak, hogy jelezve van, mivel az elválasztó szó (némelyeket prófétául, némelyeket apostolokul...) mint az előbbieknél, ami az egyiket a másiktól megkülönbözteti, itt hiányzik (pásztorokul és doktorokul): ebben a véleményben van Christostomus és Augustinus is. ...Részben azt aláírom, hogy Pál a pásztorokról és doktorokról felváltva beszél, mintha ugyanaz a rend (ordo) lenne, azt sem tagadom, hogy a doktor név minden pásztorban valamiképen benne van. De ez az ok nem vezet engem arra, hogy ezt a kettőt összezavarjam, amelyeket itt különállóknak látok. Ugyanis bár, minden pásztor adománya a tanítás, különösen mégis az Írás magyarázatának adománya, hogy a dogmák épsége megtartassék: és doktor az lehetne, aki mégis a nyilvános írásmagyarázatra nincs alkalmazva. A pásztorok tehát azok, véleményem szerint, akikre egy bizonyos nyáj gondozása van bízva,

akikre ha tetszik, lehet a doktor nevet is ruházni, de tudnunk kell, hogy más a doktorok faja, akik inkább pásztorok képzésére, mint az egész egyház tanítására hívtak, nem mintha nem lehetne egyuttal pásztor is. aki doktor, hanem mivel a tehetségek (facultas) különbözök.“ Az Institucióban (IV. 3:4) szintén részletezi ezeket s itt ezt mondja: „következnek a pásztorok és doktorok, akiket az egyház sohasem nélkülözhet s akik között véleményem szerint az a különbség, hogy a tanítók sem fegyelmezzéssel, sem a szentségek kiszolgáltatásával, sem intelmekkel, sem buzdításokkal nem foglaloznak, hanem hatáskörükbe az írás magyarázata tartozik... A pásztori hivatal azonban mindezekre kiterjed.“

Ha ezekhez a nyilatkozatokhoz hozzávesszük azt, amit a genfi egyház szervezete és a genfi iskola berendezése mutat, azt látjuk, hogy Kálvin a tanítás munkáját az egyházban Isten ígéje magyarázatának alapján akarta végeztetni olyanokkal, akiknek ez a munka az egyházban sajátos feladata volt. Tehát a tanítói hivatalt Kálvin úgy tekintette, mint amely külön feladatot és hivatást jelent ugyan, mint a lelkési, de azzal egy célt ismer maga előtt és azt a szellemet akarja szolgálni, amit az egyház más munkái is. Azok a kifejezések, amelyek közül legismertebb az iskolának a veteményeskert gyanánt való emlegetése, már ekkor előfordulnak.

Az a gondolat, hogy a tanítói hivatás elválaszthatatlan az egyháztól s hogy annak éppen úgy az Ige szolgálatában kell állania, mint a lekipásztori, presbiteri és diakonusi tisztnek, minden református egyház alkotmányában kifejeződik. A skót Book of Common Order (1556) ezt mondja: Az egyházi szolgák negyedik csoportja tanítóknak vagy doktoroknak nevezetik, hivatásuk vigyázni az evangélium tisztaságára, tanítani az igaz tudományt. Az iskolában tehát, amely az egyháztól elválaszthatatlan, folytatatassék az Isten Igéjének tanítása, amint azt az Ó- és Újszövetség tartalmazza. De mivel az emberek nem haladnak jól elő a tudományban, ha csak először nem taníttatnak a nyelvekben és emberi tudományokban (mert Isten ma már közönségesen nem csodák által munkálkodik) szükséges, hogy a mag szórassék jövőre, hogy az egyház ne maradjon pusztán és kiaszottan az utókorra, tehát az iskolák felállíttassanak, a kollégiumok fenntartassanak... ahol az ifjúság taníttassék Isten tudományában és félelmében, hogy felnővén, hasznos tagjai legyenek az Ur Jézus Krisztusnak, akár a polgári szolgálatban, akár a lekipásztorságban vagy másutt, istenfélő alázatosságban és tisztességben éljenek“. A II. Helvét Hitvallás az egyházi szolgákra nézve azt vallja, hogy azok egyetlen feladat teljesítői, akármilyen munkakörben legyenek is, s egyformán kötelesek Isten ígéje iránt engedelmeskedni. (XVIII. és XXV. r.)

Azt a gondolatot, hogy az iskola az egyház munkájával szoros kapcsolatban van, mindmáig megőrizte egyházunk. Jelenleg érvényben levő 1904-es Egyházi Törvényeink is kimondják, hogy az iskola az egyház testéhez tartozik s így kiegészítő része annak a munkának, amelyet az egyház végez. Bár az újabb iskolai tör-

vények és rendelkezések ebben a tekintetben sokban megcsökken-
tetik az egyháznak iskolái feletti jogait, mégis maga az egyház
hitvallási alapjához ragaszkodva akarja érvényesíteni azt a gon-
dolatot, hogy az iskola szerves része és eszköze annak a munká-
nak, amelyet végez, s hogy azok, akik az iskolában a gyermekek
nevelésével és tanításával foglalkoznak, egyházi szolgák, akik úgy
lelki minőségükben az egyház alapjához tartoznak, mint ahogy az
egyház testéhez tartoznak állásuk, munkájuk, hivataluk külső vo-
natkozásaiban is.

Ebben a felfogásban két olyan szempont van, amelyet döntő-
nek kell felismernünk az iskola és egyház viszonyára nézve s
azokra nézve is, akik az egyházban e munkakörben élnek. Az
iskola munkája alapján véve nem más, mint az Isten igéjére és
a keresztyén tudományra való vezetése a gyermekeknek. Az egyház
számára az iskolának csak az az egyetlen cél ad jelentőséget,
hogy ott a keresztyén tudományt tanulják, vagy, amennyiben mást
is tanulnak, azt azért tanulják, hogy azzal erre előkészüljenek, mint
azt a skót egyház előbb idézett irata mondta. Természetesen ez
nem azt jelenti, hogy az iskolában csak vallásórák legyenek, hanem
azt, hogy a műveltség, amit az iskolában adnak, arra való, hogy
azáltal a gyermek alkalmasabb lehessen Isten hozzája szóló akarata
meghallására és annak való engedelmességre, hogy Isten akaratát
a maga értelmi életére nézve és annak körében is megláthassa és
szolgálhassa. Az általános műveltség, vagy akár nemzeti, akár
társadalmi műveltség az egyház számára nem képezhet abszolút
értéket, mert az egyház a gyermeket nem mint társadalmi lényt,
nem mint egy nemzet tagját, nem mint ilyen, vagy olyan embert,
hanem minden meghatározottságában ugyan, de végső és egyetlen
igazi viszonyában: Istennel való viszonyában nézi.

Ezzel szemben most két tévedés léphet fel és lépett is fel
idők folyamán. Az egyik az volt, hogy az egyházi iskola elfelejt-
kezett erről a feladatról, amely neki egyedül ad létjogosultságot
és megaláztatást azzal, hogy nevelésének célját nemzeti, vagy
általános, vagy társadalmi műveltségben tűzze ki. Ez az iskolát
megüresítette, eredeti rendeltetésétől elvonta s így állott elő az a
helyzet, hogy az egyháznak tulajdonképpen felesleges volt iskolát
tartania, hiszen ugyanazt a nevelést és tanítást megkaphatta a
gyermek a világi iskolában is. Az iskola ezen szekularizálódása
volt az oka annak, hogy olyan sok egyházi iskolát feladtak annak
idején, mert nem láttak semmi különleges és sajátos feladatot az
egyházi nevelés terén.

A másik tévedés ennek a következménye volt, az, hogy az
iskolák tanítói és tanárai is ennek következtében elszakadtak az
egyháztól, megszűntek egyházi szolgák lenni más, igazabb érte-
lemben, abban, amelyben az előbb láttuk s az egyház is csak
úgy nézett rájuk és ők is csak úgy néztek az egyházra, mint
amelynek csak abban az értelemben szolgái, hogy kenyeret ad

nekik. Így az iskola elvált az egyháztól, szekularizálódott s az egyház is elvált az iskolától. Az egyház ebben az elválásban azt a megbízást, amelyet Isten neki adott, hogy a gyermekeket Isten Igéjében nevelje, felcserélte emberi célkitűzésekkel, nemzeti, kulturális és egyéb jelszavak és szempontok uszályhordozója lett s így méltatlan arra a feladatra, amelyet hordozott.

Az egyház és iskola ezen elidegenedése tehát súlyos okokra, vagyis inkább egyetlen okra: az egyháznak a maga hivatásához való méltatlanságára vezethető vissza s következményeiben is súlyos büntetéssel járt az egyházra nézve: elvesztette azokat, akiket nevelt, de elvesztette azokat is, akik az iskolában neveltek.

Ma egyházunk ismét felismerte azt a valódi megbízást, amellyel Isten az iskolát a kezébe adta: hogy a gyermekeket Isten félelmében a keresztyén tudományra nevelje és tanítsa abban. Ennek a felismerésnek két fontos következménye kell, hogy legyen, amelyeket már nagyjában lát is egyházunk, de végső következményében még nem vontá ki azokat.

Az egyik következmény az iskola életére és munkájára vonatkozik. Ez pedig az, hogy betöltve mindazokat a követelményeket, amelyeket a világi hatóság az iskola elé ír, komolyan lásson hozzá ahhoz, hogy iskoláink valóban ne csak kulturális hivatást töltsenek be, hanem megfeleljenek a legnagyobb és elháríthatatlan igénynek: Isten Igéje igényének. Lehet, hogy a közoktatási rend által támogatott igények súlyosak, sokszor túlzottak, de ilyenek más, állami jellegű iskolákkal szemben is és ilyenek ma az igények az iskolával szemben az egész világon, de ezen igényeknek való megfelelés nem ment fel bennünket az alól, hogy iskoláink valóban Isten Igéjére vezető eszközök legyenek s az a kulturális célkitűzés, amit élénk a külső hatóságok írnak, a mi számunkra megpótolassék egy másik, sajátos és magasabb igénnyel: Isten igényével s annak szolgálatára használtassék fel. Nekünk tehát nehezebb dolgunk és súlyosabb kötelességünk van, mint megelégedni egy kulturális képzéssel: komoly keresztyén nevelést kell adnunk. De ebben a munkában az iskolát az egyháznak nem szabad egyedül hagynia, támogatnia kell, nemcsak külső eszközökkel, hanem főként lélekkel, imádsággal, hittel.

A másik következmény azokra vonatkozik, akik az iskolában tanítanak. Nem egy külső, mellékes, periférikus munka végzői ők, hanem egyházi szolgák. Az egyházi szolga egyféle: az Ige szolgálója, ez a lelkész, ez a tanár, ez a tanító, ez a presbiter s ezek között csak munkabeosztásban van különbség, de abban nincs, hogy mindegyik ugyanazon Ige hatalma és felelőssége alatt áll. Itt el kell oszlania minden elsőbbségi igénynek és minden hátrahozorítottági érzésnek, meg kell találnia egymást az egyház minden szolgájának abban, amiben egyé tesz mindenkít az Ige szolgálatára való elhívás. Ez csak úgy lehet, ha az egyházi szolga, aki az Igehirdetéssel van megbízva, nem tekinti az iskola munkáját valami

periférikus dolognak az egyház életében s aki tanítással van megbízva, nem tekinti az iskolát valami olyannak, ami Isten Igéjéül — ami csak a papok dolga — különállólag egy emberi célkitűzés, szolgálatában áll, hanem mindnyájan, mint az Ige szolgálatában állók, egyek ebben a szolgálatban. Kálvin mutat rá erre világosan az alábbi idézetben: „ut tam aemulationem, et invidiam, quam ambitionem tollant“ — hogy úgy a versengést és irigységet, mint a dicsvágyat megszüntessék.

I. L.

Dr. Musnai László: Aiuud és református egyháza. Kiadja: Az egyházközség presbyteriuma. Aiuud, 1936. 100 l. Ára ?

Ref. irodalmi életünk szervezatlensége mellett igazán elismerésre méltó az a buzgóság, amivel egyes lelkipásztoraink és tanáraink az egyháztörténetírás terén fáradoznak. Alig mulik el év, hogy ne hozná meg valamelyik egyházközségünknek *levéltári kutatás alapján* írott hosszabb vagy rövidebb történetét. Midőn e helyen örömmel regisztráljuk egy Ady László, Csernák Béla, Sass Kálmán, Mózes András stb. érdemes munkásságát a régebbi fáradozatlan adatgyűjtő, publikáló és konstruktív munkát végző egyháztörténetíró lelkipásztoroké mellett, nem győzzük eléggé hangoztatni, hogy kutatásuk nemcsak helyi, hanem egyetemes egyházi jelentőségű is. E monográfiák nélkül hiányoznának egyházunk történetéből az, ami annak elevenségét, fejlődését is biztosítja, a részletekre is kiterjedő s azokban elmélyedő, tudományos alaposság.

Midőn Musnai László aiudi rektorprofesszor sokféle ágazó elfoglaltsága közt időt szakított arra, hogy az egyházközség és kollégium *régi* levéltári emlékeit összeszedje, megmentse a pusztulástól, nem tudott megszabadulni a vágytól, hogy azok alapján legalább legfőbb vonásaiban ne bocsássa a nagy nyilvánosság elé a híres, ősi gyülekezet és iskola történetét. Most, amikor végre karácsonyi ajándékként könyve megjelent (igazán ajándék, mert hosszas, fáradságos munkájáért csak néhány tiszteletpéldánnyal díjazták!), jóleső örömmel nézheti ő is és mi is lelkiismeretes alkotását. E sorok írója abban a helyzetben volt, hogy a munkát még kéziratban, első fogalmazásában olvashatta és meglehetette arra vonatkozó megjegyzéseit. Így most a nyomtatott szöveg átnézése után csak annyit mondhatok, hogy az adatgyűjtő és közlő történet után, aniban az anyag ötletszerűen, bizonyos fejezetek alcíme alatt van csoportosítva, még mindig fennáll a további feladat: *beilleszteni az egész fejlődést az egyetemes ref. egyház történetének keretébe*. Ez nemcsak áttekinthetőbbé, de — főként laikusok előtt, akiknek a könyv elsősorban készült, — élvezetesebbé is fogja tenni a hatalmas anyagot. Nem adjuk fel a reményt, hogy szerző, aki még most is szorgalmasan gyűjti az egyes korszakokra és személyiségekre vonatkozó újabb adatokat, egy ilyen rendszeres és bővebb alakban is ki tudja majd adni munkáját. Természetesen a kollégium fejlődésének *részletesebb* megírása egész külön feladat. Debrecenben pld. 10 évet irányoztak elő a nagy múltú főiskola történetének megírására és Révész Imre vezetésével egy egész szerkesztői gárda működik e célból. Bizony a Bethlen-kollégium is megérdemelne egy ehhez hasonló vállalkozást, hiszen tudományos anyag bőségesen áll rendelkezésére.

A részletekről még csak annyit, hogy az 1599-i generális zsinat, amelyk Ungvári Jánost püspökké választja, nem Aiudon, hanem Tg.-Mureşen tartott. (Bod. P. Szm. Polykapus 48. s köv. l.) Lehet, hogy tartottak az itt hozott 7. kánon szerint Aiudon is ekkor zsinatot, de nem valószínű. Hiszen akkor már Mihály vajda bevonulása és uralma következtében a viszonyok nem voltak erre alkalmasak. A segédpapok névsorában ott szerepel Kiss Sándor, később Reteag-i pap, mint theol. magántanár. Tudtommal ez a kiváló tehetségű, válságos életű vidéki pap nem folytatott tudományos munkásságot és nem tett docensi vizsgát sem. Nem Kis Albertről, a későbbi aiudi theol. tanárról (1894, van itt szó.

Jóleső örömmel olvassuk a reformáció korába visszanyúló és csak a „dicsőséges” liberális korszakban megszüntetett, de újabban ismét felelevenített Ispotálnak vagy Aggmenháznak a történetét. Ezzel együtt már 6 ilyen

szeretetintézmény ismeretes egyházunk régibb történetében. S még mondja valaki, hogy a belmisszió nálunk modern találmány és külföldi import?!

Reméljük, hogy most már a többi városi gyülekezetünk is követni fogja az aiodi gyülekezet példáját s alkalmat fog nyújtani arra, hogy történeti fejlődése hívek öntudatosítása és egyetemes egyházunk érdekében könyvalakban is megjelenjék.

Barkó Juliánna: *Buzgóság. Kiadja a kopacsevoi (kopácsi) női bibliakör 1928. 128 l.*

Ezt a kis füzetet, mely 128, részben eredeti, részben más gyűjteményből átvett, vallásos éneket tartalmaz, egyik bányász (Jugoszlávia) theol. hallgatónk adta át olvasás és ismertetés végett. Az énekek nagy részének szerzője egy egyszerű baranyai asszony, aki szívének őszinte hitét, buzgóságát kedves költői formában tolmácsolja az egyházi énekeskönyv és hozsánnaénekek dalmására. Meglepett a füzet olvasása közben az az öntudatos, kálvinista hitelfogás, a legmélyebb Krisztus iránti szeretetből az Anyaszentegyház küzdelmeiben való aktív részvétel, sőt szenvedésre, harcra, áldozatra készségig változó gazdag érzésvilág, ami itt előttünk kibontakozik. *Valahogy az a remény-ségünk, hogy ahol ilyen lelkek teremnek, ott a népélet még nincs pusztulásra ítélve.* A jugoszláviai lelkipásztorok érdemes nesztorá, Keck Zsigmond cserenkai pap szerint minden pap csak káplánja lehet ennek a hívő lelkű, egyszerű asszonynak. Szeretném, ha legalább magános és összejövetelek használatára szánt énekgyűjteményeinkbe mi is felvehetnénk egy néhány gyöngyét ennek a kis füzetnek. Így erősödnék az igazi lelkiség az utódállamok ref. egyházai közt.

Nagy Géza.

Magyar Paedagógia. 1936. 7—10. sz.

A folyóirat szeptember—októberi számában két jelentősebb cikk van. Az egyikben Barankay Lajos: „Nemzet és műveltség” címen először tiltakozik azon azonosítás ellen, amely a nemzetet népivel azonosítja és mindkettőt politikai függvényként kezeli, vizsgálja a fogalmak különállásának történetét Fichte s Imre Sándor alapján. Megállapítja, hogy a nemzet fogalma kapcsolatban van a műveltség fogalmával s nem ismer el nemzetfeletti jelleget a műveltségben, mert az utóbbi, mint objektív szellem, mindig csak valamely nemzethez kötve képzelhető. Egyetemes, mindentől független műveltség nincs, a műveltség az abszolút értékek és valamely nemzetbe tartozó egyének közös függvénye. Az igazi nevelés, bármennyire humanisztikus, akarva sem lehet más, mint többé-kevébé nemzeti, akár céljait, akár módszerét, akár eszközeit nézzük.

Gálffyné Tarczay Erzsébet a leányközépiskolák reformjáról ír, kívánva a liceum és gimnázium fenntartását s kimutatva az egyes tárgyak kezelésének a leányiskolában sajátos módjait.

Hajdu János a nov.—dec. számban A nevelés gondolata br. Eötvös. Józset költészetében címmel kimutatja, hogy Eötvöst a nevelés lehetőségének, hatásának, céljának kérdései érdeklik, ez utóbbit úgy határozza meg, hogy az a gyermek természetes erkölcsi hajlamainak nemesítése s ebben a munkában a szív erősítése, a szeretetre nevelés a legfontosabb. Az emberiség szolgálata, a haza szolgálata mellett nagy szerepet játszik nála a vallásos nevelés fontosságának hangsúlyozása. A tanítás munkájában helyteleníti a túlzásba vitt értelmi képzést, a gyermeknek ismeretanyaggal való megterhelését.

I. L.

A Kiáltó Szó könyvei:

1. sz. **A mi egyházunk.** Írták: Biró Sándor, Borbáth Dániel, dr. Imre Lajos, László Dezső, dr. Tavasz Sándor és Zágony Anna. 88 oldal. Ára 18 Lei.

E könyv tartalma: I. *Amit mindenkinek tudnia kell egyházunkról.*

1. Az egyház Krisztus teste. 2. Egyházunk hitvallása. 3. Miben különbözik a mi egyházunk a többi egyházaktól. 4. Egyházunk alkotmánya. 5. Egyházunk hatóságai. 6. Egyházunk statisztikája. 7. Az ardeali református egyház kialakulása

II. *Az ardeali ref. egyház iskolái.* a) Elemi iskolák. b) Középfiskolák. c) Főiskolák.

III. *Szeretetiintézményeink.* 1. Diakonissza intézetünk és kórháza.

2. Árvaházunk. 3. Aggmenházaink. 4. Szeretetházaink

IV. *Egyházunk missziói munkái.* 1. Egyházunk belmissziói munkái. 2. Az IKE munkája. 3. Az ardeali ref. Leányszövetség. 4. Nőszövetségi munka. 5. A férfiszövetségekről. 6. Iratterjesztéseink. 7. Sáfársági mozgalom. 8. Egyházunk külmissziói munkája.

V. *Egyéb egyházi munkák.* 1. Egyházunk időszaki sajtója. 2. A Károli Gáspár Társaság.

2. sz. **Egészségügyi Tanácsadó.** Az ardeali magyar nép számára. Írta: dr. Jancsó Béla. 66 oldal. Ára 10 Lei

3. sz. **Szórványainkról.** Írták: Földes Károly, Gergely Ferenc, Horváth Jenő, Kovács Pál, Sass Kálmán és Szigethy Béla. 148 oldal. Ára 28 Lei.

E könyv tartalma: 1. A szórványkérdés hunedoarai szemmel.

2. A cíucmegyei ref. diaszpóramisszióról. 3. A regáti misszió. 4. A királyhágómelléki ref. egyházkerület szórványai. 5. A mezősegi szórványok. 6. A megoldott kévék. A nagysajói egyházmegye szórványai.

4. sz. **Két tűz között.** A református egyház a modern magyar irodalom tükrében. Írta: László Dezső. 48 oldal. Ára 14 Lei.

5. sz. **Isten Igéjének szolgálata.** Írta: Barth Károly. Fordította: Pilder Mária. Ára 10 Lei.

6. sz. **A Reformáció mint döntés.** Írta: Barth Károly. Fordította: Pilder Mária. Ára 10 Lei.

7. sz. **Isten akarata és a mi kívánságaink.** Írta: Barth Károly. Fordította: Pilder Mária. Ára 10 L.

8. sz. **A református tan, annak lényege és feladata.** Írta: Barth Károly. Fordította: M. Nagy Ottó. Ára: 18 Lei.

Megrendelhetők az „Ifjú” kiadóhivatalában, Cluj, Ref. Theologia

A zarándok útja

Irtá: BUNYAN JÁNOS. Fordította: SZABADI BÉLA.
Olcsó népies kiadás. — Ára 25 Lei.

Mit osolekadjem?

Legujabb „Élőkönyv“. A szolgálati munka vezérfonala.
Irtá: László Dezső. — Ára: 16 Lei.

Az IKE munka alapjai.

Irtá: László Dezső. Ára 18 Lei.

Kénes gyufák

Miből élnek az emberek?

Két egyfelvonásos szindarab. Ára 8 Lei.

Az IKESZO munkája.

Irták: Dr. Tavaszy Sándor és László Dezső.

Ö zörgetett Magasságok felé Liliomok mezején Az Úr felettünk

cimű egyfelvonásos vallásos tárgyú szindarabok. A 4 mű ára 18 L

A mi dalaink

120 eredeti népdalt tartalmazó könyv. — Ára 15 Lei.

A mi játékaink

100 társas-játék leírását tartalmazó könyv. — Ára 12 Lei.

Megrendelhetők az „Ifjú“ kiadóhivatalában, Cluj, Ref. Theologia